

Likovi vračara u odabranim romanima Ante Kovačića, Marije Jurić Zagorke i Dubravke Ugrešić

Halić, Anja

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:960664>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-21**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

**SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET**

Anja Halić

**Likovi vračara u odabranim romanima
Ante Kovačića, Marije Jurić Zagorke
i Dubravke Ugrešić**

ZAVRŠNI RAD

Rijeka, 2022.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za kroatistiku

Anja Halić

JMBAG: 0009085379

Likovi vračara u odabranim romanima
Ante Kovačića, Marije Jurić Zagorke
i Dubravke Ugrešić

Završni rad

Preddiplomski studij: Hrvatski jezik i književnost

Mentor: doc. dr. sc. Mario Kolar

Rijeka, 6. rujna 2022.

IZJAVA

Kojom izjavljujem da sam završni rad naslova *Likovi vračara u odabranim romanima Ante Kovačića, Marije Jurić Zagorke i Dubravke Ugrešić* izradila samostalno pod mentorstvom doc. dr. sc. Marija Kolar.

U radu sam primijenila metodologiju znanstvenoistraživačkoga rada i koristila literaturu koja je navedena na kraju završnoga rada. Tuđe spoznaje, stavove, zaključke, teorije i zakonitosti koje sam izravno ili parafrazirajući navela u diplomskom radu na uobičajen način citirala sam i povezala s korištenim bibliografskim jedinicama.

Studentica

Anja Halić

Potpis

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. VJEŠTICE, VRAČARE, BABE.....	2
3. O AUTORIMA.....	5
3.1. Ante Kovačić.....	5
3.2. Marija Jurić Zagorka.....	6
3.3. Dubravka Ugrešić.....	7
4. ANTE KOVAČIĆ: <i>U REGISTRATURI</i>	8
4.1. Kratak sadržaj romana.....	8
4.2. Lik babe Hude.....	8
5. MARIJA JURIĆ ZAGORKA: <i>KONTESA NERA</i>	11
5.1. Kratak sadržaj romana.....	11
5.2. Lik babe Jane i babe Urše.....	11
6. DUBRAVKA UGREŠIĆ: <i>BABA JAGA JE SNIJELA JAJE</i>	14
6.1. Kratak sadržaj romana.....	14
6.2. Lik Pupe, Bebe i Kukle.....	14
6.3. Lik pripovjedačice i njezine majke.....	16
7. OBILJEŽJA SVOJSTVENA VRAČARAMA.....	18
7.1. Fizički izgled.....	18
7.2. Spol.....	20
7.3. Mjesto stanovanja.....	21
7.4. Rekviziti i čaranje.....	23
8. ZAKLJUČAK.....	26
9. POPIS LITERATURE.....	28
10. SAŽETAK I KLJUČNE RIJEČI.....	30
11. NASLOV I KLJUČNE RIJEČI NA ENGLJESKOM JEZIKU.....	31

1. UVOD

Još od najranije dobi gotovo svako dijete od svojih baka i djedova sluša razne priče i bajke o čudnovatim bićima, kao što su prinčevi, princeze, divovi, vile, vilenjaci, zmajevi i mnogi drugi. Te priče, u većini slučajeva, obilježavaju stalni motivi, poput dvorca gdje žive kralj i kraljica, špilje gdje obitava zmaj, začarane šume prepune strašnih i opasnih bića i na kraju dobro poznate priče o borbi dobra i zla, tj. da hrabri vitez spašava svoju djevu. Već se tu mogu izdvojiti fantastični i nadnaravni elementi koje u određenoj dozi prati magija. Sve to zajedno privlači pozornost djece, ali i odraslih, koji ih iznova rado slušaju i prepričavaju sljedećim generacijama. Dok kraljevi i princeze pripadaju fantastici i bajkovitom diskursu, vračare i vještice zadržale su se u realističkoj tradiciji romana, kao i u narodnim vjerovanjima. Svoju popularnost stekle su najprije zbog svog dobro poznatog izgleda, o čemu će pobliže biti riječi u nadolazećim poglavljima.

Ne može se zanemariti da su vračare uvelike dio popularne kulture već stoljećima. Često ih se može naći u raznim animiranim i igranim filmovima, ima ih u obliku kostima za razne pučke manifestacije, najčešće maskare, dio su raznih izreka te se koriste i kao nadimak za ne tako voljene osobe. Ipak, najviše su vezane za razna praznovjerja. Iako se danas to pokušava iskorijeniti, vjerujem da će ljudima ostati u sjećanju strah od crnih mačaka, razbijenih ogledala koja donose nesreću, petka trinaestog, kucanja o drvo i sl. Postoje i razni oblici govorenja i zazivanja da bi se iz kuće istjerali zli duhovi, tzv. bajanje, koje se i dan danas izvodi kao oblik pokladne manifestacije po manjim selima uoči Božića. Ljude je oduvijek zanimala budućnost te su na razne načine pokušali saznati što ih očekuje u životu, pa su se u te svrhe razvila i razna gatanja i proricanja budućnosti. Poznate babe vračare ili gatare bile su popularne diljem svijeta po svojim vidovnjačkim sposobnostima, raznim kuglama, čarobnim riječima, napicima i kotlovima. Proricanje budućnosti i danas je dosta popularno među ljudskom populacijom te postoje razni astrolozi i tarot emisije.

Što se tiče književnosti, i pisci i čitatelji vole nadnaravna bića. Fantastika je oduvijek imala ono nešto čime je privlačila velik broj čitatelja. Elemente fantastike, odnosno likove vračara, pronalazimo i u sljedećim romanima koji će se analizirati u ovome radu: *U registraturi* (1888.) Ante Kovačića, *Kontesa Nera* (1912.) Marije Jurić Zagorke i *Baba Jaga je snijela jaje* (2008.) Dubravke Ugrešić.

2. VJEŠTICE, VRAČARE, BABE

Još od davnina ljudi su vjerovali da određena bića mogu mijenjati svoj oblik i dobivati moći. Često su znali stvarima i pojavama koje im nisu bile poznate, a djelovale su stravično, pripisati negativne osobine te su zatim obilježene da donose nesreću ili zle sile. Većina tih predaja zadržala se do danas, kada ih znanstvenici mogu pobliže istražiti i pokušati utvrditi jesu li zaista istinite ili ne, s obzirom na to da su se prenosile usmenim putem. Dobro je znana činjenica da je ljudski um oduvijek bio sposoban stvarati mitska i nadnaravna bića koja su im utjerivala strah u kosti. Zbog raznoraznih događaja, bolesti i okolnih faktora u prošlim vremenima, danas postoji na tisuće različitih mitskih bića, koja na prvi pogled djeluju da su slična, ali ipak imaju neke razlike. Najprije će se utvrditi postoji li razlika između pojmova vještice, vračare i babe.

Vještice pripadaju mitskim bićima koja su dobro znana gotovo svakom čovjeku. Sam pojam *vještica/vještac* dolazi od staroslavenskog glagola *věsti* što znači *znati* (Vukelić 2021: 258). Jozo Vrkić vješticu definira kao „žena zlih očiju, zla srca, a dušu ima đavolsku“ (Vrkić 1995: 450). Detaljniju definiciju daje nam i Deniver Vukelić, koji govori da je vještica „magijska osoba (praktičar najčešće ženskog roda) za koju se vjerovalo da je sklopila ugovor s đavlom te će učiniti zlo i štetu kršćanima, tzv. *maleficij*“ (Vukelić 2021: 258). Stoljećima se gradio identitet vještica te su one uvijek bile prikazane kao stare i ružne žene. To ih prati još od rođenja jer se vjerovalo da su rođene u posteljici koja odmah pukne te kasnije sklapaju ugovor s vragom – njihovim učiteljem, koji ih uči zlim postupcima prema ljudima (Vrkić 1995: 450). Uvriježeno je vjerovanje da vještice donose nesreću svojom pojavom, pa se tako pojavljuju kada se naloži peć u kući te vatra počne pucketati ili kada zapuše propuh kroz kuću. Mogu doći i do ljudi i preko kuge ili se čak znalo pričati da je vještica prisutna kada mačka siše kravlje vime. Znale su se pojavljivati i na raskrižjima puteva kada bi vjetar podigao prašinu ili kada bi se čuo zvuk konjskih kopita (Vrkić 1995: 450-451). Raskrižje im je bilo mjesto sastanka gdje su bile posebno opasne jer su uzimale tragove ljudi i stavljale ih u bundevu i sušile. Zajedno sa sušenjem tragova, sušio se i čovjek čiji su trag uzele. Bile su još poznate i po tome da se vole hraniti dječjim srcima i jesti sjedeći na ogradi, ali i pucati u divlje životinje i mladiće. Što se tiče muškaraca, njih su znale opsjesti ako su se rodili na ženski dan ili čak ako su nekim slučajem urinirali po vinovoj lozi. Vješticama nisu bili dragi niti ljudi koji su imali spojene obrve, dok su posebno mlade vještice uzimale govor muškarcima koji im nisu htjeli uzvratiti ljubav. Imale su i pomagače u svojim zlodjelima, a to su bili šišmiši, zmije i daždevnjaci. Letjele

su na metli po mraku i tamo činile najviše loših stvari jer je na zemlji čovjek bio zaštićen raspelom (Vrkić 1995: 451-452). Ako je vjerovati starim običajima, jedna od najefikasnijih zaštita od vještica je paljenje vatre na križanju na Ivanje. Luk i češnjak također su dobre namirnice pomoću kojih se privremeno može otjerati vještica (Vrkić 1995: 453). Osnovno svojstvo vještica je da mogu mijenjati svoj oblik pa se najčešće preobraze u žabu, muhu, leptira, zmiju ili mačku, a nerijetko u crne ptice, tj. vrane ili čak kokoši (Ugrešić 2008: 239-240). Iako se obično smatralo da vješticama mogu biti samo žene, postoje i tzv. muške vještice, koje se zovu vještaci (Hill 1998: 8). Postoje i drugi nazivi za vještice koji se koriste na raznim prostorima Hrvatske, a to su: *coprnica*, *višćica*, *višća*, *vešća*, *bahorica*, *štriga*, *štrigun*, *vuhva*, *čarovnica* i drugi (Vrkić 1995: 455).

Sljedeći pojam koji valja malo pobliže pojasniti su *vračare*. Hrvatski jezični portal (HJP, <https://hjp.znanje.hr>) daje nam vrlo jednostavnu definiciju koja kaže da je vračara žena koja vrača, odnosno gata. Glagol *vračati* definira se kao proricanje sudbine ili budućnosti ili se „obavljanjem nekih radnji ili izgovaranjem riječi nastojati otkloniti zlo ili bolest.“ Sinonimi su glagoli *bajati* i *čarati* (HJP). Iz definicije se može zaključiti da se uz pojam vračara veže i pojam magije. Sama riječ počela se upotrebljavati u staroj Grčkoj, a značenje riječi je *čaranje*. Od te izvedenice iz staroperzijskih korijena prema riječi *maguš* dolazi i naziv *čarobnjak* (Vukelić 2021: 25). Sve u svemu, pojam magija može označavati, prema Vukeliću, „zlonamjerne magijske prakse iz svakodnevne pučke kulture, poput uricanja uročkim pločicama, molitvi i čini za nanošenje zla, trovanja otrovima ili opojnim sredstvima, uporaba amuleta i izrade i uporabe ljubavnih napitaka“ (Vukelić 2021: 25). Magija je znala označavati i nešto pozitivno, poput štovanja bogova i taj termin je koristio Platon (Vukelić 2021: 25). Vračare su često čarale oko stabla smrdelj i izljevale vosak. Ako bi se kojim slučajem na njemu nešto pokazalo, to bi bio znak da je dijete bolesno. Kada se to bolesno dijete kupa ili umiva, odmah poslije treba otići do dvorišne ograde i prije svitanja zore izliti vodu da dijete ozdravi. Posebno vole čarati pomoću sjemenki konoplja pa ih zbog toga krađu ženama u polju. Kao i kod vještica i kod vračara se javlja motiv raskrižja na kojem one mogu stvoriti krmaču ili roj pčela te isto tako znadu kravama otimati mlijeko (Vrkić 1995: 455). Znaju i kuhati svakakve smjese od različitih trava, kao i liječiti mladence tom travom i čarobnim riječima ako je na njih bačen urok. Te riječi vračara nosi sa sobom u grob jer su povjerljive. Postoje i još neki nazivi koji se koriste umjesto vračara, a to su: *vračilja*, *vračitelka*, *bahorica*, *čaratanka*, *čarobnica*... (Vrkić 1995: 455-456). Vukelić navodi da postoje i neke razlike između vračara i bajalica, pri čemu kako narod ima veće povjerenje u vračare zato što one znaju detektirati otkud je bolest došla, kako je treba liječiti i

kako se osvetiti onome tko je prenio bolest na bolesnu osobu. S druge strane, bajalice samo liječe određenu bolest i izriču neku magiju, tj. basmu, a potom i skinu urok (Vukelić 2021: 246).

I posljednji pojam koji treba definirati su *babe*. Kao što se vidi u nazivima ženskih likova, koji će se spominjati u kasnijim poglavljima, svaka od njih prije imena ima taj tzv. nadimak baba. Ugrešić smatra da su babe prvotno najviše zastupljene u slavenskoj mitologiji, pa se zbog toga smatra da baba sugerira baku, tj. majčinu ili očevu majku (Ugrešić 2008: 233). Porijeklo joj je indoeuropsko te često može označavati staru ženu, što se vidi iz samog naziva pojma. Ljudi znaju upotrebljavati pojam babe i u negativne svrhe, stoga se njime pogrdno nazivaju i žene koje puno pričaju, koje „laju“ ili one koje imaju dug jezik. Zato je i nastao izraz *baba tračara* koji se može zamijeniti sa svadljivica i goropadnica. Babama se mogu nazivati i muškarci koje je strah nešto napraviti, koji su kukavice. Raznim inačicama pojma baba mogu se imenovati i neke bolesti (babuški), vremenska stanja (bablje ljeto, babin kut), izreke (Prošla baba s kolačima.), mjesta (Babina Greda), demoni (Baba Srijeda – nadzornica tkalačkih poslova, Bijela baba – vodeni demon), pokladnički običaj spaljivanja lutke, babe za sretnu novu godinu i sl. (Ugrešić 2008: 233-235). Poznato je da se babicama nazivaju žene koje pomažu trudnicama da se porode (primalje). Takav težak i zahtjevan posao obično su izvodile starije, iskusnije i vješte žene te su bile tražene i na više mjesta. No, kako to obično biva, ništa nije moglo proći bez ljudi koji su, zbog te iznimne i čudesne sposobnosti, počeli pričati da babice imaju magijske sposobnosti. U vrijeme kada medicina još nije uznapredovala, babice su zaista koristile razne pripravke koji su, po vjerovanjima, imali neki magijski utjecaj. To su bili razni pripravci od različitih vrsta trava kojima su babice mogle umanjiti trudove ili ostale bolove. Umjesto pomoći, mogle su i odmoći tako što su trudnice pomoću tih mješavina trava mogle pobaciti. Govorenjem raznih čarolija isto tako moglo se pomoći majci i djetetu, ali i nauditi. Upravo zbog tih sposobnosti, bile su vrlo cijenjene među stanovništvom i tim su se poslom mogle baviti jedino u starijoj životnoj dobi kada su već obavile sve obaveze na koje ih obvezuje obitelj i okolina. Vjerovalo se da su tek onda bile dovoljno stare da mogu čuti demona bolesti iz bolesne osobe i tako je izliječiti. Svaka slava za sobom nosi i dio prokletstva. Kako su bile vrlo tražene, babice su tako bile i prve progonjene i mučene kada bi došlo do kakve krize (Vukelić 2021: 244-245).

Ovim opisom stekao se uvid u sličnosti i razlike ovih triju pojmova, koji je vrlo važan za daljnja poglavlja. Treba napomenuti da će se nadalje, zbog malih razlika među pojmovima, koristiti naslovni termin vračare u pisanju rada.

3. O AUTORIMA

Autori romana koji su tema ovog rada živjeli su i pisali u različitim razdobljima: Ante Kovačić u razdoblju realizma, Marija Jurić Zagorka u razdoblju moderne i međuraća, a Dubravka Ugrešić u razdoblju postmodernizma. Ta činjenica podrazumijeva pretpostavku da je njihovo tretiranje lika vračara različito. No, prije nego to razmotrimo, ukratko ćemo prikazati život i stvaralaštvo svakog od autora.

3.1. Ante Kovačić

Život Ante Kovačića najbolje je sažeo Ivo Frangeš u predgovoru romana *U registraturi*:

„Jedan od najvećih talenata hrvatske književnosti 19. stoljeća, borbeni i radikalni i nepopustljivi Ante Kovačić (1854. – 1889.) javio se rano. Čitav njegov životni put kao da je zasjenjen slutnjom o skoroj, tragičnoj smrti. Sirotinjski je proživio svoj kratki vijek, prehranjujući, kao odvjetnički pisar u Zagrebu i u Karlovcu, veliku obitelj; a kad je konačno dobio samostalno odvjetničko mjesto u Glini, umro – izmučen, premoren, suvišan – u Stenjevcu, od pomračenja uma (...)“ (Frangeš 2005: 5)

Drugu polovicu, i posebno kraj 19. stoljeća, obilježila je vladavina bana Karolyja Khuena-Hedervaryja i nemogućnost razvitka hrvatskih krajeva koji su bili pod vlašću Austro-Ugarske Monarhije. Autor koji je postavio temelje za razvitak hrvatskog romana, kao i realizma, bio je August Šenoa. On je u časopisu *Vienac* dao mnogim hrvatskim autorima priliku da se dokažu svojim radovima i među tim autorima našao se i Kovačić (Frangeš 2005: 489). Pišući drukčijim stilom o temama o kojima se još nije pisalo, Kovačić je već od svoje početne stvaralačke faze bio na meti raznih kritičara. On je prije svega želio modernizirati hrvatsko staromodno društvo i politiku, dok je s druge strane isticao brojne moralne i psihološke probleme društva i samog pojedinca. Nažalost, hrvatsko društvo je još uvijek bilo izrazito tradicionalne naravi te, koliko se god Kovačić oštro i mukotrpno borio protiv toga, ljudima su takve inovativne teme bile neshvatljive. Zbog toga je često ulazio u polemike s brojnim autorima, među kojima su se našli i Šenoa i Rikard Jorgovanić. Sve te negativne kritike utjecale su na daljnje Kovačićevo stvaralaštvo, stoga su, zbog njihovih utjecaja, ironija i satira počeli biti zastupljeni u njegovim

lirskim, feljtonskim i proznim djelima (Šicel 2005: 150-151). Njegovo najpoznatije djelo *U registraturi* predstavlja odmak od tradicionalne poetike romana i omogućuje sklad životnog iskustva s autorovim umijećem u književnosti. To se očituje u samoj kompoziciji pomoću izmjene sna i stvarnosti te nekronološkog tijeka radnje, kao i retardacijskih postupaka. Prevladavaju dvije oprečne struje u djelu: realistična struja prikazuje opise krajolika i sela, ali i opise samih likova i njihovih postupaka. Obrađuje arhetipsku priču o mladom intelektualcu koji propada došavši u grad. Scene pijančevanja i tučnjave u seoskim krčmama isto su odraz realistične struje u djelu. Suprotna realizmu, druga je struja romantičarska i povezana je prije svega s likom Laure kao fatalne žene koja zavodi Ivicu i odvodi ga u propast. Scena krvave svadbe na kraju djela isto se može smatrati romantičarskim, ali i trivijalnim elementom (Šicel 2005: 164-165).

3.2. Marija Jurić Zagorka

Jedan od citata koji najbolje opisuje Zagorkin skromni duh glasi: „Ja sam uvijek prije bila novinar, a sve drugo, što sam radila, bilo je po značenju na drugom mjestu (...) Nisam nikada bila književnik. Književnosti nisam dala ništa“ (Vrbančić 2021: 8). Suprotno njezinim riječima, danas smatramo da je itekako doprinijela razvoju hrvatske književnosti i postala jedna od najutjecajnijih spisateljica, koju ljudi rado čitaju i dan danas. Započevši karijeru pod pokroviteljstvom biskupa i mecene Josipa Jurja Strossmayera, napisala je brojna djela u duhu prosvjetiteljstva, nacionalne borbe za nezavisnost i prava žena, koja obiluju mitološkim i zavičajnim elementima. Na Mecenin nagovor počela je pisati i povijesne romane, u kojima piše o hrvatskoj prošlosti s namjerom da hrvatski čitatelj počne čitati domaća djela, a ne strana. Ono što Zagorkine romane čini zanimljivima i privlačnima za čitanje prvotno je njihova fabula. Ona je puna akcijskih motiva i situacija koji su preuzeti iz već postojećih avanturističkih, gotskih, ljubavnih i viteških povijesnih romana. Takve „klišeizirane“ situacije, poput rješavanja ubojstva, tajni, dolaska mističnih likova, raznih iskušenja i intriga, jednostavno bude u čitatelju napetost i s nestrpljenjem čita dalje. Zagorka navodi izvor stvarnih povijesnih podataka, ali, kada je riječ o usmenim legendama, npr. o vračarama, tada, ni sama ne može spomenuti točnog autora. Njezino vješto pisanje omogućuje joj da sve likove i ljubavne i političke događaje može zamaskirati tako da, zapravo nije riječ o njima, nego o nekom stvarnom ondašnjem problemu. Likovi su opisani crno – bijelom tehnikom, ili su dobri ili zli, ali su im već te osobine predodređene, pa zbog toga nemaju dublju psihološku karakterizaciju. Nije nepoznanica da je u neke likove Zagorka smjestila samu sebe, svoje stavove i kritike. Poput bajke i ona je

vjerovala da će na kraju sve dobro završiti, zbog čega su i njezina djela nakon brojnih napora završavala sretno (Nemec 1998: 74-78).

3.3. Dubravka Ugrešić

Za Dubravku Ugrešić može se slobodno reći da je jedna od značajnijih postmodernih autorica na našim prostorima. U njezinom se književnom radu nalaze brojna djela koja govore o diskriminaciji ženske populacije, koja se počinje razvijati zajedno s američkom autoricom Judith Butler. Ugrešić je, svakako, važna kao autorica koja je uvela načine pisanja ženskog teksta (Korljan i Škvorc 2009: 67). Ona uzima već postojeće stereotipne priče o ženskosti koje su stoljećima muškarci gradili neprestano u svojim djelima, često nazivajući žene vragovima i vješticama, iako je njihovo proganjanje već odavno završilo. Na taj način ona stvara potpuno nov tekst napisan na neobičan postmoderan način, koji Korljan i Škvorc nazivaju „prekranje teksta“. Kao feministica brojne svoje radove posvetila je ženama i njihovoj borbi za sebe, svoj identitet i slobodu, kritizirajući današnje društvo i kulturu. Zahvaljujući njezinom feminističkom doprinosu, 1990-ih pojavljuje se sve više ženskih autorica koje kreću na svoj samostalni književni put (Korljan i Škvorc 2009: 68-69). Što se tiče njezinog „prekranja teksta“, sama riječ nam govori da se radi o uzimanju već postojeće priče koja se onda dalje prekroji u sasvim novi tekst. To se može jasno vidjeti i u romanu *Baba Jaga je snijela jaje* koji se temelji na već postojećem mitu o vještici Jagi. Mit je plod slavenske mitologije, dok je radnja romana jednim djelom smještena u urbani Zagreb, a drugim dijelom u toplice u Bugarskoj. Tekstovi koje Ugrešić uzima kao podlogu za svoje daljnje stvaralaštvo obično su dio popularne, tj. trivijalne književnosti, poput ljubavnih ili fantastičnih romana te tu dolazi do miješanja književnosti i stvarnosti, kao što krojačica šivanjem spaja tkanine. Ljubavni romani najpogodniji su za daljnji razvoj upravo zbog toga što su stoljećima bili zanimljivi ljudskoj populaciji, posebno ženskoj, koja ih je obožavala čitati i pritom maštati o svojoj savršenoj ljubavi. Autorica kroz svoja djela stvara novi oblik ženske (ne)savršenosti govoreći kako je svaka žena lijepa na svoj način i da treba voljeti sebe kakva god jesi. To im sugerira preko uputa na marginama u djelima preko kojih žene mogu stvoriti svoju vlastitu priču ili čak život (Korljan i Škvorc 2009: 69-70). *Baba Jaga je snijela jaje* posjeduje motiv tijela žena koje se mijenja kroz sva tri dijela romana te na kraju postaje „vještičje“ raspadnuto tijelo (Korljan i Škvorc 2009: 81).

4. ANTE KOVAČIĆ: *U REGISTRATURI*

Roman *U registraturi* izlazio je tijekom 1888. godine u časopisu *Vienac*, dok je kao knjiga objavljen 1911. godine (Nemec 2009: 383). Danas se smatra najvažnijim Kovačićevim djelom i jednim od najvažnijih hrvatskih romana iz razdoblja realizma, iako se ne radi o tipičnom realističkom romanu.

4.1. Kratak sadržaj romana

Roman je podijeljen u 3 dijela. Prvi dio započinje u registraturi gdje lik Registra smiruje ostale spise i najavljuje priču najvažnijeg spisa u registraturi – crnog čova. Crni čovo počinje pričati životopis Ivica Kičmanovića koji ga je ujedno i napisao. U njemu se saznaje životni put, usponi i padovi mladog Ivica koji iz zagorskog sela dolazi na školovanje u grad kod Mecene. Nakon nekoliko godina k Meceni dođe Laura za koju se kasnije saznaje da je Mecenina davno izgubljena kći. Ivica i Laura se postepeno počinju zaljubljuvati jedan u drugog te mu Laura ispriča svoju tužnu životnu priču. Prvi dio završava tako što su ih zajedno u sobi pronašli Žorž i Mecena te otpratili Ivicu natrag u selo. Drugi dio započinje opet u registraturi gdje se prikazuje dolazak Ivica te Crni čovo prekine pričanje priče. Dalje se govori o Ivici i Žoržu kako su došli iz grada na selo k Ivičinih roditeljima za blagdane. Saznaje se da se Mecena razbolio i dodatno ga je Laura usmrtila otrovom, uzela mu novac i otišla te je kuća izgorjela. Laura nakon nekog vremena dođe u selo k Ivici te seljani počnu prigovarati da se Ivica mora odlučiti želi li oženiti Lauru ili Anicu i Ivica odabire Anicu. Ivica govori Lauri da je zla i da nikada neće više biti s njom. Laura mu se zaklinje da će mu se osvetiti i na dan svadbe Ivica i Anice Laura (hajdučica Lara) dolazi sa svojim ljudima želeći Anicu. Nastaje sukob (krvava svadba) u kojem pogibaju Ivičini roditelji, Kanonik i Anica. Roman završava Ivičinih ludilom i spaljivanjem registrature, spisa i samoga sebe.

4.2. Lik babe Hude

Roman *U registraturi* mješavina je realističnih i romantičarskih elemenata. Tako se u njemu mogu naći razne kletve, vjerovanja, zdravice, poslovice, rugalice, običaji itd. Uz njih se vežu i predaje koje pripadaju usmenim narodnim oblicima, poput priča o vješticama, vragovima koji

donose novac, grabancijašima, vukodlacima, noćnim prikazama i sličnim likovima (Bošković-Stulli 1997: 187). Jedan od takvih neobičnih i mističnih likova je i baba Huda. Nju prvi put susrećemo u prvom dijelu romana, u kontekstu Laurine životne priče. Naime, nakon smrti njezine majke, Laura je živjela s ocem s kojim se, zbog financijske situacije, morala preseliti na tavan kuće neke obitelji. Ubrzo otac umire te obitelj preuzme brigu oko male Laure. Njihov sin Ferkonja baca oko na Lauru i počne se ružno ponašati prema njoj. Nekad je zna i udariti, govoreći da ima na to pravo jer ju smatra ženom. Ferkonjina majka pošalje njih dvoje u obližnju šumu do izvora po svježju vodu, no Ferkonja je cijelim putem napadan prema Lauri, koja se brani nazivajući ga rugobom. Uskoro shvaćaju da su se izgubili i da će morati prenoćiti u šumi, ali Laura to ne želi zbog Ferkonjina ponašanja te pobjegne od njega. Bježeći, spotakne se, padne i onesvijesti. Kad se probudi, vidi neko neobično stvorenje kraj sebe čiji je izgled zaprepasti. Starica joj pomoću bilja i masti zaliječi rane i pomogne joj da dođu do njezine kuće u šumu. Dom nepoznate starice – babe Hude – bio je skriven duboko u šumi gdje su ju čekali bolesnici – tri muškarca i četiri žene te ljubimci mačke i psi. Baba Huda je previla Lauri rane, nahranila je i napojila te plegla na ležaj da se odmori. Budući da Laura nije mogla spavati, otišla je ubrzo van i ugledala bolesnike i Hudu koja pleše kraj vatre na kojoj nešto kuha u velikom loncu. Spremala je svoje lijekove kojima je poput vračare „liječila“ bolesnike oko nje i Laura joj odluči pomoći u tome. Kasnije joj ispriča svoju tužnu i bolnu životnu priču i baba Huda joj ponudi da ostane s njom i nauči spremati napitke i liječiti bolesnike, umjesto da ide u svijet među ljude iz kojih izlazi samo zlo. Laura prihvaća ponudu i naredne tri godine ostane s Hudom koja ju pokušava podučiti raznim naukama o biljkama i spremanju lijekova, međutim Lauri to jednostavno ne ide i još kad se babi Hudi pogorša zdravstveno stanje, ona odluči Lauru poslati svom rođaku Meceni u grad. Pozove svoju staru poznanicu baku Jurku i oprost se teška srca od Laure, koju je voljela kao da joj je rođena kći. I tako je Laura dospjela do Mecene te tim događajem ovdje završava priča o pojavi babe Hude u romanu (Kovačić 2005: 211-222).

„Laura mi otkrije podrijetlo svoje ovako: ... Majke nijesam poznavala. Godinu dana iza moga poroda nahladila se kod nekog izleta te ostavila oca i mene...“ (Kovačić 2004: 158-159)

„– No, no mala!... – otiraše si lijevim rukavom usta te se valjaše teškim koracima prema meni... – Nije tako zlo, nije! Doći će tata, doći će... On te je meni preporučio da pripazim na tebe ... Ja sam gospodarica i vlasnica ove kuće. Ne boj se, pile moje, što

dršćeš? – pogladi me žena hrapavom rukom po vlasima... – Hajde, hajde! Povest ću te na ulicu. Tamo je i moj mali Ferkonja...” (Kovačić 2004: 162)

5. MARIJA JURIĆ ZAGORKA: *KONTESA NERA*

Roman *Kontesa Nera* izvorno je prvi dio Zagorkina romanesknog ciklusa *Grička vještica* (poslije je tom ciklusu kao prvi dio dodan roman *Tajna krvavog mosta*, koji izvorno nije bio dio ciklusa). Roman *Kontesa Nera* prvotno je izlazio u nastavcima od 1912. do 1913. godine u *Malim novinama*, a poslije je više puta objavljivana kao knjiga, ali i ponovno u nastavcima ili u sveščićima. *Kontesa Nera* jedan je od najboljih i najpoznatijih Zagorkinih romana.

5.1. Kratak sadržaj romana

Glavna tema romana je progon vještica u doba Marije Terezije. Radnja romana započinje pronalaskom mrtvog djeteta kod Kamenih vrata gdje ljudi sumnjaju da je dijete ubila vještica te počinje potraga za ubojicom. U samostan k ocu Smoleu dolazi seljanka Jelica moleći ga da spasi njezinu majku koja je proglašena vješticom. Fratar ju odvede u dvorac grofice Ratkay, koja ju zajedno s unukom Nerom zaštiti. Paralelno s tim, grofica Ratkay želi da se Nera uda za Ivicu Skerleca iako se Nera tome protivi. Čuvši da se na brdu okupljaju vještice, Nera usred oluje odlazi tamo te susreće tajanstvenog mladića. Tek kasnije saznaje da je to bio kapetan Siniša koji će joj kasnije pomoći u bijegu. Nakon što se sazna da Nera i njezina baka skrivaju vješticu u svom dvorcu mještani ga spale i ubiju baku, a Neru zatoče u toranj gdje se inače drže žene optužene da su vještice. Nera se uspije spasiti zahvaljujući Siniši i grupi urotnika protiv spaljivanja vještica. Od svih proživljenih strahova i razotkrivenih tajni Nera se osjeća nesigurno, no odlučuje svoj život posvetiti traženju dokaza da vještice ne postoje, a Siniša joj u tome postaje glavnim saveznikom.

5.2. Lik babe Jane i babe Urše

Iako pripadaju sporednim likovima ovog opsežnog romana, sestre Jana i Urša imaju vrlo značajnu ulogu. Njihovi postupci i pojave u određenim trenucima ključni su za daljnji razvitak radnje. Ako se uspoređuje količina pojavljivanja njih dviju u *Kontesi Neri* i babe Hude u *U registraturi*, vidi se da se Urša i Jana spominju više puta nego baba Huda. Iz toga proizlazi zaključak da one dvije imaju značajniju ulogu jer se spominju od početka do kraja, dok se baba Huda spominje u samo jednom kratkom poglavlju.

Kroz cijeli roman najvažnija uloga Urše i Jane je da sudjeluju u spletkama, koje su povezane s obitelji Ratkay, i da od raznih bilja prave ljubavne napitke za određene likove. Babu Janu prvi put susrećemo u njezinoj kući kada joj na vrata dođu Lovro i Bijela sova. Bijela sova skriva svoj identitet i traži babu Uršu da je upita za lijes koji svi traže. Jana joj na kraju govori da je lijes s tzv. mrtvom vješticom kod nje jer su joj ona i Lovro htjeli odrezati kosu i probosti joj srce. Vjeruje se da će tako osoba steći velike moći, što je vračari Jani vrlo važno zbog njezine profesije (Zagorka 1979: 99-102). Vidimo da njihovi čarobni napici zaista djeluju kada na svečanosti grof Oršić popije napitak koji je bio namijenjen Siniši:

„Ženka je zamišljena otišla iz salona. Kao da ju je morila briga: za koga je to Terka pripremila onaj ljubavni napitak? (...) Terka je nekom namijenila ljubavni napitak, a umjesto njega ispio ga grof Petar. Dakle, ipak im takvih napitaka? Terka je potražila taj napitak kod vračarice. To će biti samo baba Urša ili baba Jana. Dakle, i Terka zalazi vračaricama kao i tajanstvena 'Bijela sova'?“ (Zagorka 1979: 154).

Jana i Urša svima su misterij. Ljudi ne znaju otkud su došle ni odakle im kuća. Uvijek se bave nekim mutnim poslovima i beru bilje na Sljemenu za svoje pripravke. Zanimljivo je kako one kao vračare nikad nisu bile optužene za mračne i vražje, tj. vještije poslove. Svojim prevrtljivim i lukavim ponašanjem uvijek se uspiju izvući, dok nevine žene bivaju optuživane da su vještice i spaljivane na lomači. Ironija je u tome što ih je Siniša jednom prilikom i dao uhititi, ali su bile puštene jer nije bilo dovoljno dokaza da su vještice te se čak pričalo po gradu da su one pobožne žene. S druge strane, Barica Cindek, koja peče jedan od najfinijih kruhova u gradu, optužena je za vješticharenje jer nitko ne može ispeći tako dobar kruh te je zacijelo morala koristiti neke čarolije. Da bi sebe spasile, Urša i Jana prijave Baricu da je ona misteriozna vještica jer se nalazila pokraj Kamenitih vrata (Zagorka 1979: 321.) Kao i babi Hudi, i babama Jani i Urši ljudi su dolazili vjerujući da će ih njihovo bilje i magične riječi izliječiti, pa se njih dvije nerijetko moglo naći oko nekog kotla kako izvode svoje čarolije. Usto, bavile su se proricanjem budućnosti i bračnim prijevara za sitan novac te tako navodile ljude da rade svakakve stvari:

„Stara jače žmirne lijevim okom, cmokne ustima i reče: – Uzmi mače što se iskotilo na veliku subotu, zakolji ga i iscijedi mu krv, onda uzmi krv i pođi onim putem kojim ti

muž ide k svojoj dragoj. Poškropi taj put mačetrovom krvlju. Kad ti muž bude opet došao k dragoj, s pola će se puta vratiti k tebi.

– Ali gdje da uzmem mače i njegove krvi?

– Mala bočica stoji dvije nove forinte – reče baba Urša“ (Zagorka 1979: 134).

Na kraju romana bile su optužene i da su sakrile lopove s mrtvim tijelom u svoju kuću, no to se, kao i većina njihovih poslova, nije moglo dokazati.

6. DUBRAVKA UGREŠIĆ: *BABA JAGA JE SNIJELA JAJE*

Roman *Baba Jaga je snijela jaje* nastao je u sklopu međunarodnog projekta britanskog nakladnika Canongate u kojem pisci diljem svijeta ponovno oživljuju poznate mitove i legende. Dubravka Ugrešić je tako uzela slavenski mit o Babi Jagi. Taj mit, preusmjeren na 21. stoljeće, govori o potisnutoj ženskoj moći za koju žene niti ne znaju da ju imaju, o lažnom vještičarenju i o dvojakom shvaćanju starenja. Dolaskom u starije životno doba žena zapravo shvaća da više ne mora udovoljavati nikome osim sebi te je to glavna misao autorice koja na neki način stavlja i sebe na mjesto ženskih likova romana (Lukić 2009: 353).

6.1. Kratak sadržaj romana

Roman ima trodijelnu strukturu. U prvom dijelu, *Pođi tamo – ne znam kamo, donesi to – ne znam što*, progovara se o starijoj ženi koja boluje od Alzheimerove bolesti i njezinoj kćeri koja brine za nju. Na kraju saznajemo da kći putuje u Bugarsku gdje će se naći s Abom, slavisticom koja joj se javila mailom da želi s njom razgovarati o jeziku. U drugom dijelu, *Pitaj, samo znaj, svako pitanje ne vodi dobru*, pratimo boravak u toplicama triju žena – Pupe, Bebe i Kukle, dok posljednji dio, *Što više znaš, brže stariš*, donosi znanstveni zapis Abe Bagay iz prvog dijela, koja se obraća uredniku govoreći da će iznijeti podatke koji objašnjavaju zašto Baba Jaga nije samo zla baba, već i nešto više. Na kraju se nalazi i vodič o Babi Jagi za početnike. Radi se, dakle, o složenom postmodernističkom romanu, koji je teško jednoznačno žanrovski odrediti, no možda je najbliže kvalifikaciji bajkovitog romana ili romansirane bajke.

6.2. Lik Pupe, Bebe i Kukle

Svi do sada analizirani likovi u ovome radu bili su primjeri pravih vračara i izgledom i djelovanjem. Sljedeća tri lika prikazuju kako bi fiktivno izgledao moderan tip vračare. Već nas na samom početku drugog dijela romana autorica uvodi u fizički izgled, kako ih ona naziva, triju „spodoba“ koje su se približavale recepciji u Grand Hotelu N. To su bile tri starije gospođe imenom Pupa, Beba i Kukla – jedna u invalidskim kolicima, druga visoka, vitka i pravilnog držanja i treća niska plavuša.

Pupa je bila vodič putovanja, iako je bila u invalidskim kolicima te ih je ona i nagovorila da dođu u ove toplice. Vjerojatno je ona i platila cijeli odmor jer saznajemo da se Beba pita odakle Pupi toliko novaca. Pupa je po zanimanju bila ginekologinja i ima kćer Zoranu. Pupa ih je sve vrijeme držala na okupu i brinula se za njih da dobro jedu i piju i da se dobro zabavljaju, dok je ona sama samo drijemala u kolicima i promatrala ljude bez energije. Uspoređena je sa starom porculanskom šalicom koja se stalno razbija i popravlja te je zato treba koristiti čim manje. Njezinu starost i volju za životom najbolje opisuje usporedba s fikusom – kućnom biljkom koju treba premještati kako joj temperatura odgovara, paziti da se ne smrzne, zalijevati i brisati prašinu:

„Ona koja je toliku djecu porodila, prerezala tko zna koliko pupčanih vrpca, koja je toliko puta čula prvi dječji udisaj i plač, barem je ona zaslužila da je netko razuman ugasi, onako kako se gase svjetla u kući da bespotrebno ne troše struju. Eto, to je cijelo vrijeme pokušavala objasniti Zorani, ali Zorana se odlučila da poštuje liječnički, a ne ljudski impuls“ (Ugrešić 2008: 115).

Iz ovog opisa vidi se da je Pupa samo željela da dostojanstveno umre, što se i dogodilo. Umire u 88. godini na ležaljci u bazenu u neobičnoj pozi – s podignutom rukom. Bilo je jasno da je Pupa inzistirala na ovom putovanju da se oprostila od svojih prijateljica te je od prodaje kuće dio novaca ostavila Bebi i Kukli (Ugrešić 2008: 196-197.)

Sljedeća od triju „spodoba“ je Beba. Dolaskom u apartman Beba odmah počinje plakati jer je oduševljena, a ujedno i šokirana njenoj otmenosti. Prisjeti se svog groznog malog stana u Zagrebu, kao i svog mizernog života pa je preplave emocije. Oduvijek joj se gadio takav siromašan život i sretna je jer je nakon dugo vremena opet na godišnjem odmoru (Ugrešić 2008: 91). Beba mrzi svoje tijelo, zbog čega ima nisko samopouzdanje. Ipak, da bi ga barem malo zavoljela, često odlazi na razne masaže i tretmane i tako jednom prilikom upoznaje Bosanca Mevludina zvanog Mevlo. Drugu brigu predstavljala joj je novčanica od 500 eura koju nigdje nije mogla promijeniti te je tim povodom otišla u kasino i zaradila preko pola milijuna eura. Nije bila previše uzbuđena zbog iznosa jer je navikla na svoje siromaštvo. Osim Pupine smrti, događaj koji će ju opet uzdrmati je saznanje da ima unuku Wawu zbog koje odluči srediti svoj život, stan i, najvažnije, tijelo iako joj to teško pada: „Kako ću znati? Bila sam traljava mati... Svoj vlastiti život protraćila sam bez veze. Nisam kvalificirana da budem baka – rekla je Beba“ (Ugrešić 2008: 211). Beba je u jednom trenutku sanjala da će otići ogromnom kraljevskom

dvoranom ispunjenom jajima, prema kojima se odlučila ponašati kao da su ljudi. Nedugo nakon toga Beba i Kukla su, šetajući, naišle na gigantsko jaje koje su odlučile kupiti iako im je šef dućana isprva rekao da jaje nije na prodaju. Vjerojatno najzanimljivija stvar na Bebi je to da, kad je uzbuđena, krivo izgovara riječi („Sve je u kredu, ne rinite“), a nekada zna govoriti i serije brojeva.

I zadnja „spodoba“ je Kukla, koja svojim vanjskim izgledom izgleda bolje i od Pupe i od Bebe te su njih dvije bile pomalo ljubomorne na nju. Energična i puna života Kukla je već prvog dana u hotelu našla partnera za ples. Po zanimanju nastavnica engleskog jezika i književnosti voljela je pisati pa je napisala i svoj vlastiti roman *Pustinjska ruža*. Ostala je udovica tri puta i treći joj je muž bio poznati književnik. Kuklin je život bio, kako se spominje u romanu, nalik na vrlo loš film te je zato ona bila „tiha i smirena osoba, širila je oko sebe spokojstvo, nikada nije pričala o sebi i nikada se nije ni na što žalila, tako da nije bilo nikakvog razloga da je ljudi ne vole. Djece nije imala“ (Ugrešić 2008: 153). Natprosječna visina, ženstvenost, nezahtevnost, ljubaznost i osjećaj zaštite prema drugima činile su Kuklu idealnom ženom, koja je mogla imati muškarca kojeg poželi, iako te dane attribute nije nikada koristila te je smatrala za sebe da je hladna osoba i da sve što dotakne pretvori u kamen. Suprotno njezinom mišljenju o sebi, Kukla je bila vrlo požrtvovna žena, koja je s Pupom dijelila apartman u slučaju da Pupi nešto zatreba.

6.3. Lik pripovjedačice i njezine majke

Prvi dio romana, naslova *Pođi tamo – ne znam kamo, donesi to – ne znam što*, govori o životu pripovjedačice i njezine majke, starice koja boluje od Alzheimerove bolesti. Kći je morala privremeno napustiti svoj stan u Berlinu da bi u Zagrebu brinula o bolesnoj majci, čije je ponašanje svakim danom sve zahtjevnije i teže. U odsustvu kćeri znala joj je uzimati odjeću i davati dugim ljudima, pod izlikom da njoj to više ne treba, bacala je hranu za koju je mislila da je pokvarena i slično. Starica se više gotovo ničega nije mogla sjetiti pa je govorila kćeri izraze poput „donesi mi ono... ono što se maže na kruh...“ (Ugrešić 2008: 19). Kada se starica ne može sjetiti određene riječi postane nervozna pa udara rukama i nogama, što odmah čini i kćerku nervoznom. Da pomogne samoj sebi, počela je za određene izraze koristiti deminutive koji su se pokazali kao dobra strategija u prisjećanju riječi. Spor govor popraćen neartikuliranim zvukovima postao je sve češći u staričinim svakodnevnim radnjama. Bila je opsjednuta čišćenjem i zahtijevala je da kuća bude uvijek čista. Kada joj je umro muž, život joj se u

potpunosti promijenio te se povukla u sebe i dugo nije ni sa kim razgovarala. Nije željela živjeti s članovima svoje obitelji, sve ih je tjerala od sebe i krivila, govoreći kako su se odvojili i otuđili te da više nisu obitelj kao nekada. Još uvijek čuva slike i neke predmete koji je podsjećaju na svoje pretke koji su rodom iz Bugarske. Zanimljiva je činjenica da je starica bila prijateljica s Pupom koja se spominje u drugom dijelu romana te ju starica naziva starom vješticom. Navodno je Pupa porodila staricu te je zahvaljujući njoj kći preživjela (Ugrešić 2008: 15-38).

7. OBILJEŽJA SVOJSTVENA VRAČARAMA

7.1. Fizički izgled

Ono po čemu se odmah mogu prepoznati vračare je, naravno, njihov specifičan fizički izgled, koji ih je od obilježio od najstarijih predaja do danas. Vještice, odnosno vračare, bile su prikazane kao stare i ružne žene, često pogrdno nazvane babama. Nosile su šiljaste crne šešire i bile obučene u crne ogrtače te su nerijetko nosile kapuljače preko glave da ih se ne prepozna. Koža im je bila stara, suha i ispucana, a kosa duga, sijeda i slamnata. Nos im je bio grbav i velik, a zubi crni i truli te ih u većini slučajeva i nisu imale. Od poznatijih obilježja tu su još i dugi, neuredni nokti, koji su bili svojstveni i vračarama i vračarima, te prepoznatljiva dlakava bradavica na bradi žena. Dok su vračare više djelovale na tlu, vještice su bile više u zraku leteći na metlama, a bilo je vjerovanja da su letjele i na motikama i lopatama. Ovakav opis vračara dolazi od davnih vremena kada su često stare i siromašne starice takvog izgleda bile lažno optuživane za vještičarenje pa su mučene i pogubljene (Hill 1998: 10-11).

Takvom stereotipu pripada i Kovačićeva baba Huda, koja je u romanu opisana prilično šturo:

„Ne znam dokle trajaše taj bolni polusan i poluživot... Najednom oćutim da se nedaleko netko miče i šuška. Zadrščem od straha i uzdignem glavu... Visoka, tanka, otrcana i suhonjava starica, sagnuta tijela, pruženim rukama dubla je zemlju i čupala bilje... Kriknem i zajecam... Starica se osovi, nekakvo zašiljeno i zavinto oruđe ispane joj iz ruku, ustuboči se i zabezeknu...

– Živ je ipak to stvor! – progundā oporim glasom nadnesavši zaprljanu od zemlje ruku iznad čela, a onda pobere svoje oruđe i primicaše se k meni (...)

Njezino dugačko, blijedo, i mršavo lice, šiljasti, nad usta zavinuti nos, staklene, sitne i zelenkaste oči napuniše me grozom (...)" (Kovačić 2005: 211).

Na sličan način opisane su i baba Jana i baba Urša iz Zagorkine *Kontese Nere*:

„Pred tom gomilom stoji žena od kojih pedeset godina. Visoka je i široka. Glavu je pokrila crnim rupcem, a ispod njega vidi se mrko, široko naborano lice s debelim

podbratkom. Lijevim je okom žmirnula, a desno joj nemirno titra i sumnjičavo promatra mušterije. To je baba Urša, najglasovitija vračarica na Griču“ (Zagorka 1979: 134).

„Iza plota pomolila se doista dva gadna i stara ženska lica: jedno suho, duguljasto i zašiljeno, a drugo okruglo, mesnato, s jednim zažmirenim okom. Bile su to baba Jana i baba Urša“ (Zagorka 1979: 300).

Isto tako i Ugrešić nam daje kratak opis njezinih triju „spodoba“ kada dolaze u hotel. Njihov se izgled razlikuje od Hudinog, Janinog i Uršinog:

„U invalidskim kolicima sjedila je staričica s nogama uvučenim u veliku krznenu čizmu. Teško da se staričica mogla nazvati ljudskim bićem, bio je to ostatak ljudskog bića, humanoidni čvarak. Bila je tako malena i tako zgužvana da se čizma činila dojmljivijom od nje. Staričica je imala sitno lice koje se sastojalo od lubanje i ostarjele kože navučene na lubanju poput najlonske čarape. Kosu je imala sijedu, gustu i kratko ošišanu, a njezine plavkaste oči krijesile su se živahnim sjajem (...) Druga, ta koja je gurala kolica, bila je neobično visoka, vitka i začuđujuće pravog držanja za svoje pozne godine (...) Treća je bila niska usoptala plavuša kose uništene od pretjerane upotrebe peroksida, s velikim zlatnim kolotovima na ušima i velikim grudima koje su je svojom težinom vukle prema naprijed“ (Ugrešić 2008: 85-86).

Često su, poput ostalih mitskih bića, i vračare na sebi imale neki tjelesni nedostatak ili im je, suprotno tome, bio neki dio tijela povećan ili smanjen. Tako se pričalo za babu Jagu, mitskom biću na kojem je Ugrešić utemeljila svoj roman, da ima povećane grudi te je, usporedno s njom, velike grudi imala i Beba, koje su joj predstavljale problem prilikom masaže. Stoljećima su isto kružile priče da vračare mogu imati samo jedno oko bez nozdrva ili pak samo jednu nozdrvu (Ugrešić 2008: 241). Wilkinson ovako opisuje Babu Jagu: „Vještica Baba Jaga iz priča naborana je starica golema nosa i hirovite naravi, koja sjedi na drvenoj klupi ili se grije pokraj ognjišta, grudi joj vise i jedna joj je noga koštana“ (Wilkinson 2012: 134). Često su vračare bile ili slijepe ili slabovidne ili su ih boljele oči te su zato Jana i Urša znale škiljiti. Za Babu Jagu se pričalo da je svoje žrtve prepoznavala po mirisu i onda ih lovila (Ugrešić 2008: 242). Osim očiju ljudi su ih poznavali i po ogromnom i ružnom nosu. Baba Huda imala je zavnuti nos kao i Jana i Urša, dok Baba Jaga nije imala klasičan nos već ostatke ptičjeg kljuna. Nos je bio simbol oštroumnosti te su razna plemena u svojim ritualima koristila prah od životinjskih njuški

(Ugrešić 2008: 268). Važno je spomenuti i izgled njihovih nogu, tj. stopala. U opisu Hude, Jane i Urše noge se ne spominju, ali se zato spominju u opisu Jage, Kukle i Pupe.

Mitska bića prepoznatljiva su i po svojim nogama na kojima mogu, osim stopala, biti i kopita, kandže ili višak te manjak prstiju. Kada se govori o nozi Babe Jage, govori se o drvenoj, kokošjoj, zlatnoj ili koščatoj nozi. Ako se te karakteristike primijene na likove iz romana, vide se zajedničke sličnosti na primjeru Kuklinih velikih stopala: „Jedini neskladan dio njezina tijela bila su stopala. Imala je muški broj, četrdeset četiri, i kada je bila mlađa teško je pronalazila cipele, sve dok nije naprosto počela kupovati muške“ (Ugrešić 2008: 132). Pupa je uvijek sa sobom nosila čizmu da joj grije noge, dok ona sama nije mogla hodati te se invalidska kolica mogu smatrati njezinim mehaničkim nogama. U prvom dijelu romana majka pripovjedačice kreće se sporije pomoću hodalice. Zanimljiva je i neobična okolnost i način na koji je Pupa umrla u bazenu. Ležala je na leđima s podignutom desnom rukom poput ptičjeg krila i stisnutom šakom kao da pokazuje figu. Noge su joj bile išarane venama i kapilarama, a koža smežurana i boje trulog mesa. Nokti jezovito iskrivljeni nalik na kandže (Ugrešić 2008: 264-267).

7.2. Spol

Već sam ranije spomenula u opisu vještica, vračara i baba da su za vještičja i magijska posla najčešće bile smatrane žene, ali se ponegdje mogu naći i muškarci u tim ulogama. Osoba, da bi se mogla baviti magijom, trebala je imati neko predznanje o određenim izvođenjima magijskih rituala, stoga su se takvi rituali u pučkoj kulturi najčešće izvodili u sklopu obitelji. Za žene se oduvijek smatralo da su pogodnije za obavljanje tog posla jer je njihov karakter po prirodi osjetljiviji i mirniji za takve radnje. S druge je strane žensko tijelo muškarcima bilo čudno, a nekad čak i stravično zbog menstruacije i nenormalne količine boli prilikom poroda. Nerijetko su se ženski tjelesni produkti, poput krvi i mlijeka, smatrali sredstvima za magiju. U raznim vjerskim obredima za muškarce je bila rezervirana svećenička uloga, dok je ženama ostao onaj magijski dio obreda. Vjerojatno su tijekom povijesti zapravo muškarci bili ti koji su se bavili magijom dok su, nažalost, žene bile optuživane za vještičarenje (Vukelić 2021: 241). Neki od muških magijskih praktičara s naših prostora bili su liječnici, brijači, kovači, mlinari, pastiri, glumci i grobari (Vukelić 2021: 242).

U odabranim djelima vidi se isključiva orijentiranost na ženski spol, no u romanu Dubravke Ugrešić ipak se pojavljuju dva muška lika koji se mogu smatrati mitskima – lik Mevludina i dr. Topolaneka. Obojicu prvi put susrećemo u drugom dijelu romana. Mevludin je

Bosanac i maser koji masira Bebu. Njegov problem je da mu se, kako on to naziva, *ćuna* zbog eksplozije srpske granate ne može spustiti, dok se dr. Topolanek bavio teorijom i praksom dugovječnosti, čime se može smatrati modernom vrstom čarobnjaka (Ugrešić 2008: 272). Budući da su romani *U registraturi* i *Kontesa Nera* napisani krajem 19. i početkom 20. stoljeća, u njima je puno više zastupljeniji stereotip da su se samo žene bavile vraćanjem, dok se u romanu *Baba Jaga je snijela jaje* iz 21. stoljeća napušta taj stereotip zbog pojave muških likova, koji također nose magijska obilježja, samo modernija.

7.3. Mjesto stanovanja

Za mjesto stanovanja vračara važna je i stara slavonska legenda koja govori o postanku prvog vrača. Naime, kada je taj vrač bio bolestan kao malo dijete, vještice i vilenjak odveli su ga na brdo Aršan, koje je danas poznato iz pripovijedanja kao mjesto sastanaka vještica. Na tom brdu podvrgli su ga obredu inicijacije i naučili ga kako će u budućnosti liječiti ljude (Bošković – Stulli 1991: 131). Već se otprije zna da su stari Slaveni mitska bića povezivali sa seoskim vračarama, za koje su pak vjerovali da imaju nadnaravne magijske sposobnosti. Ne može se sa sigurnošću reći da su vračare nastale od vještica jer se za vještice govorilo da surađuju s vragom i da mu prodaju dušu, dok se vračare povezivalo s dobrim vilama koje su ih učile kako liječiti ljude (Bošković – Stullii 1991: 130-131). Vještice su uglavnom imale svoja mjesta za sastanke, poput raskrižja ili planina, dok su vračare obično obitavale u svojim selima ili, eventualno, u obližnjim šumama, i to daleko od pojave ljudi koji su ih proganjali. Slaveni su naseljavali područja pokrivena gustim šumama i jezerima, koji odaju efekt magičnosti, te su tako i nastala vjerovanja u zla, ali i dobroćudna bića (Wilkinson 2012: 136). Vodeći se tim vjerovanjima, i Kovačić je svoju vračaru smjestio u šumske predjele:

„– Kako se zove? – ponovi gluho starica. – Hm, kako se zove? Nikako, pile moje, nikako! Pustinja, samoća, drugi svijet! A gdje stanuje baba Huda, to ćeš skoro vidjeti, pile moje!“ (Kovačić 2005: 214).

„Sada ugledam u dolini tik do gorskoga spusta gusto drveće koje nalikovaše grmlju, a među njim se pomoli neopisiva, bajovita prikaza... Ne bijaše to kućerak... Poput plasta sijena dizaše se uvis, a prema dnu nalikovaše ogromnome košu... S litice spustismo se na proplanak obrastao gustom šikarom, trnjem i dračem, preko koga vođaše jedva zamjetljiva staza...“ (Kovačić 2005: 215).

Što se tiče Zagorke, njezine vračare nisu smještene direktno u šumu, već u malo civiliziraniju ulicu, koja se isto tako nalazi blizu šume. Janina i Uršina kuća nalazi se blizu Sljemena s kojeg donose ljekovito bilje:

„Gusta tama pokrila gričke ulice. Tek kroz okance jedne kućice na Opatovini zuri u noć malo blijedo svjetlo. Gričani dobro poznaju tu kućicu. Tamo baba Urša čeka da joj donesu koji groš (...)“ (Zagorka 1979: 133).

„Baba Jana kreće se nemirno po svojoj kućici. Mala svjetiljka tinja na drvenom stolu i tek djelomice osvjetljuje niski drveni strop. Trijemovi su već posve počađali, a i ilovača kojom su bile namazane stijene već je sasvim potamnijela od dima s otvorena ognjišta na kojemu je vatra već bila zapretana. U niskom tamnom prostoru nema ništa drugo nego klupa, stara drvena postelja i jedan sanduk. Oko ognjišta naslagani su lonci, crni kao da su se na ognjištu pretvorili u ugljen“ (Zagorka 1979: 99).

U slično okruženje smjestila se i, prema legendi, Baba Jaga. Putovala je šumom i krila se među drvećem vrebajući nevine žrtve da ih zaskoči i pojede – posebno djecu. Od njihovih ostataka kostiju gradila je kuću koja je svojim ukletim i strašnim izgledom plašila i tjerala ljude. Na ogradi je imala svjetiljke napravljene od lubanja djece. Najpoznatiji detalj vezan za njezinu kuću bio je taj da je stajala na kokošjim nogama i mogla se kretati na Jagin glas i trčati za svojim žrtvama (Wilkinson 2012: 134). Može se reći da je Jaga na neki način sraštena zajedno sa svojom kolibom. Primijeni li se ovo tumačenje na likove analiziranog romana Dubravke Ugrešić, može se vidjeti da je sa svojom kolibom, odnosno svojom kućom, najviše povezana pripovjedačica iz prvog dijela romana, koja se neprestano vraća kući kako bi pazila na svoju bolesnu majku. Tim činom ona iznova i iznova ponavlja svoj tzv. ritual zbog straha da će je rođena majka zamrziti ako se ne bude brinula za nju kako nalažu običaji. Otuda se povlači paralela s Babom Jagom i njezinom kolibom u kojoj je ona pojela onoga tko je došao unutra bez poštovanja prema njoj ili prema kolibi. Beba i Pupa nisu toliko vezane za svoje domove. Pupa želi čim prije otići u toplice da može u miru umrijeti, a Beba mrzi svoj stari i oronuli stan. Motiv kolibe u Kuklinoj priči manifestira se u obliku vaginalnog grča koji ju je u mladosti obilježio za cijeli život. Njezinu kolibu predstavlja samo njezino tijelo u kojem je ona zatočena (Ugrešić 2008: 247-250). Osim kolibe vrlo je važan i motiv toplica, tj. banje. Tzv. parne kupelji ili saune u slavenskoj mitologiji označavale su mjesta u kojima su se događali razni rituali i obredi. Vjerovalo se da voda donosi pročišćenje, ali i zlo. Označavale su se kao prljava mjesta,

ali nasuprot tome, njezine pare služile su u obredima istjerivanja duhova, bolesti i uroka, a ponegdje su se u njima održavali porodični, pogrebni ili svadbeni rituali. Samim tim motivom toplica kao glavnog mjesta radnje, Ugrešić je zaokružila sve mitske predaje o toplicama kao mjestu iscjeljenja, pomlađivanja i davanja, ali i oduzimanja snage (Ugrešić 2008: 261-263).

7.4. Rekviziti i čaranje

Već sam u ranijem poglavlju spomenula da je jedno od bitnijih obilježja vračara sposobnost čaranja i kuhanja raznih napitaka. Mogle su izazvati određenu vrstu magije pomoću svoje riječi, čarobnog štapića ili podizanjem prsta, iako je to u stvarnosti izgledalo nešto drugačije. Većinom je ta ritualna magija, kako joj i samo ime govori, koja se razvija preko određenih obreda, koji mogu biti duži ili kraći, ovisno o potrebi. Takvi su se obredi sastojali od izgovaranja određenih riječi ili pjevanja, pa sve do plesnih pokreta, i to najčešće oko vatre skriveni duboko u šumama. Prilikom obreda svaka je vračara koristila i svoje specifične pribore (Hill 1998: 26). Da bi se moglo takvo što izvesti, svaka je iskusna vračara morala poznavati šumske biljke za izradu svojih napitaka, čajeva ili masti. Nekad su biljke bile osnovni sastojak i u izvođenju čarolija, kao i u procesu gatanja ili liječenja. Liječenjem su se bavile dobre vračare koristeći zdrave biljke, dok su se zle vračare bavile urocima s namjerom da nanesu bol nekome te su one koristile opasne i otrovne biljke (Hill 1998: 34). Sve su se te biljke i napici miješali i kuhali u dobro poznatom kotlu koji je bio nezaobilazan u svakom seoskom kućanstvu. U njemu su se mogla kuhati najuobičajenija jela, poput variva za obitelj, ili su se mogli pripremati već dobro znani čarobni napici (Hill 1998: 8).

Točno takav ritual vidimo i kod babe Hude. Kada izađe iz kuće i pođe do šume, Laura ugleda veliko ognjište na malenom brdu i babu Hudu kako oko njega pleše. Uz nju su bili položeni i razni lončići, tavice i, naravno, veliki kotao na vatri čiji plamen na mahove mijenja boju iz žutkastozelene u crvenu. Baba Huda je već bila dosta iskusna u tom poslu koji je radila nevjerojatnom brzinom i bez greške, prelijevajući sadržaj kotla u tavice i lončice i pripremajući nove napitke pomoću raznih bilja:

„A njezini gosti – budi sami bolesnici, budi takvi što dođoše za bolesnike tražiti lijeka – zabezeknuti promatraju te čarolije u kojima se vari ljudsko zdravlje i melem što će možda kome tome priljepiti dušu o tijelo da ne izleti na usta... Oni uzdišu, namigivaju,

odobravaju, izgledajući dok im stara udijeli kome bočicu napitka, kome masti, kome prašine“ (Kovačić 2005: 219).

Njezini, nazovimo ih tako, pacijenti imaju ogromno povjerenje u njezine proizvode te ju nazivaju njihovom dobrom majčicom, kojoj i pošteno plate za izlječenje. Zažele joj uvijek dobro zdravlje i da ih još dugo liječi. Kako baba Huda dobro zna da neće zauvijek biti uz njih i moći ih liječiti, tako želi Lauru naučiti tom zanatu, da ju ona naslijedi kad je više ne bude. Laura pristaje, iako ubrzo vidi da joj ne ide spremanje napitaka i masti te ju baba Huda pošalje u grad (Kovačić 2005: 220).

Sličnosti se mogu pronaći i u ritualima babe Jane i Urše. Početak poglavlja *Kod babe Urše* daje nam uvid u njihove poslove. Baba Urša poznata je na cijelom Griču te njezina kuća uvijek vrvi mušterijama sa svakakvim problemima. Od nevjere, uništenog zemljišta pa sve do žutice, baba Urša za sve pronade lijek. Mladića sa žuticom izliječila je trljajući mu ruke žučnim korijenjem prilikom čega je tri puta izgovarala iste riječi: „Bježite, bježite, vi pogane žuči, suhe i sirove, kakve ste god, bježite iz tog tijela!“ (Zagorka 1979: 135). No, njezin najpoznatiji pripravak je ljubavni napitak koji je zabunom popio grof Oršić. U poglavlju *Na Medvednici* opisuje se njegov nastanak i cijeli Janin i Uršin ritual izgovaranja čarolija i miješanja sastojaka u kotlu: „Babe su zurile u lonce, šaputale kojekakve riječi, podizale užarene šipke s ognjišta, pravile po zraku krivulje, a onda opet goruće šipke spuštale u lonce i ponovo šaptale čudnovate riječi“ (Zagorka 1979: 305).

Likovi iz romana Dubravke Ugrešić opet se izdvajaju te tako imaju i drukčije rituale. Cijeli njihov ritual temelji se na izgledu njihovog ostarjelog tijela, što se može vidjeti i po tome da je cijeli drugi dio romana smješten u toplice gdje se one, osim Pupe, bave ritualom pomlađivanja, o čemu je već bilo riječi. Neke od osnovnih stvari prilikom takve vrste rituala su češalj i ručnik. I jedan i drugi smatraju se magičnim predmetima u slavenskoj mitologiji. Prema predaji oni su se smatrali predmetima – izbaviteljima koji su mogli mijenjati oblik, pa se tako češalj pretvorio u gustu šumu, a ručnik u rijeku te su tako mogli spasiti onoga koji ih je nosio od progonstva Babe Jage. Češalj ima široku primjenu u pričama i korišten je kao simbol ženske sudbine prilikom poroda, služio je i kao predmet proricanja budućnosti te kao sredstvo liječenja kose od ispadanja, ili je pak bio smrtonosan i nisu ga svi mogli vidjeti. Ručnik, kao i njegovi slični predmeti, poput rupca, košulje ili veza, bili su svojstveni za Babu Jagu koja je u nekim pričama prikazana sjedeći za vretenom. Nastala platna imala su, isto kao i češalj, zaštitnu ulogu te su se dalje od njih izrađivali ručnici, koji su koristili kao zaštita od teških bolesti poput kuge

i kolere. Često su se odnosili u crkve, vješali na ikone ili se njima omotala kuća (Ugrešić 2008: 278-281). Motiv češlja pronalazimo u prvom dijelu romana. Pripovjedačica se brine za periku i zubalo njezine majke dok je ona u bolnici te se opisuje staričino uređenje u bolnici i izlazak:

„Moje bavljenje njome, njezinim 'intimnim' stvarima, značilo joj je, pretpostavljam, mnogo više od fizičkog dodira. Pozvala sam bolničku frizerku koja ju je ošišala na veoma kratko, i to joj se dopalo. Bolnička pedikerka uredila joj je nokte na nogama, a ja sam se pozabavila rukama. Donijela sam u bolnicu njezine kreme (...) Na njezin osamdeseti rođendan izašle smo zajedno do obližnjeg kafića. Izvela je svoj uobičajeni ritual: pažljivo se dotjerala, obukla cipele s povišenom petom, stavila periku, našminkala usta (...)“ (Ugrešić 2008: 35).

Ručnik se u prvom dijelu ne spominje doslovno, nego se vidi na slici gdje ga u rukama drži majčin otac dok ulazi u kuću. Tu se on može smatrati zaštitnim simbolom kuće u koju ide, ali i oca koji ga drži (Ugrešić 2008: 280-281). Simbol ručnika kao zaštitnog svojstva može se vidjeti i kod Bebe prilikom posjete masaži. Njezino tijelo, s kojim je ona godinama neprijatelj, prekriveno je toplom sapunskom pjenom te ta pjena simbolizira neki ručnik koji prekriva Bebu i tako je štiti od njezinog vlastitog tijela (Ugrešić 2008: 102-103).

8. ZAKLJUČAK

U registraturi, *Kontesa Nera* i *Baba Jaga je snijela jaje* vrhunski su romani kulturnih autora hrvatske povijesti i sadašnjosti. Vjerno su prikazali društvene prilike svojeg doba uz dašak fantastičnosti i mističnosti.

Kovačić je uspio prikazati tadašnju hrvatsku društvenu i političku stvarnost. Iako je bio na meti brojnih kritika, nije odustajao pisati o događajima tadašnjeg vremena o kojima se rijetko tko usudio pisati. Budući da je roman *U registraturi* pisan u doba realizma, većina čitatelja začudila se zašto Kovačić još uvijek koristi fantastične elemente iz doba romantizma. No, ti elementi su, uz dozu ironije i dijalekata učinili roman još zanimljivijim.

Kritičari su često kritizirali i Zagorkin književni opus, koji je većim dijelom bio dio popularne književnosti. No, njezina djela čitatelji kako nekad tako i danas obožavaju upravo zbog njezinog jednostavnog, ali i slojevitog načina pisanja, zanimljivih sadržaja koji su aktualni i u današnje vrijeme, te ljubavnih tema koje nikada neće biti dosadne za čitanje. Vračare iz *Kontese Nere* prevrtljive su, lukave i snalažljive žene koje pomoću svojih *čaranja* uspiju stvoriti pomutnju, ali i kaos u romanu te na taj način još dodatno nasmijati i zainteresirati čitateljsku publiku.

Već se na prvi pogled uočava da se roman *Baba Jaga je snijela jaje* uvelike razlikuje od ostalih dvaju analiziranih romana. Temeljen na mitu o babi Jagi, roman Dubravke Ugrešić stvara *suvremene babe Jage* u određenim likovima koji mogu biti preslika današnjeg društva. Dok su Kovačić i Zagorka stvorili svoje vračare na tradicionalnim stereotipnim osobinama te ih stavili u mračne šumske predjele, Dubravka Ugrešić odlučila se za potpuno suvremen prostor i likove. Kad se ne bi znala pozadina djela, vjerojatno bi to izgledao kao najobičniji odlazak triju starica u toplice ili odlazak bolesnice u bolnicu. Roman predstavlja situacije koje su se sasvim udomaćile u suvremenoj kulturi, poput odlaska u inozemstvo za boljim životom, straha od starosti i raznih tretmana pomlađivanja, estetskih operacija kojima ljudi žele doseći određeni ideal ljepote, pokušaja nalaženja lijeka za besmrtnost itd. Tu se vidi autoričina kritika današnjeg modernog društva, koje ona ironično komentira kroz likove žena treće životne dobi.

Kako je Dubravka Ugrešić prikazala suvremeni mentalitet ljudi, tako su i Kovačić i Zagorka prikazali odbačene i marginalizirane ljude, koji nisu bili ni za što krivi. Pažljivo čitajući djela mogu se vrlo lako uočiti elementi današnjeg društva bez obzira na to što je jedno djelo

napisano u 19., drugo u 20. a treće u 21. stoljeću. To samo dokazuje koliko ljudi i dalje za sebe smatraju da su bića modernog i tehnološkog svijeta, dok se u suštini ne razlikuju previše od ljudi koji su živjeli prije 100 godina.

9. POPIS LITERATURE

- Bošković-Stulli, Maja. 1991. *Pjesme, priče, fantastika*. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske – Zavod za istraživanje folklor.
- Bošković – Stulli, Maja. 1997. *Priče i pričanje*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Frangeš, Ivo. 2005. *Predgovor*. U: Kovačić, Ante: *U registraturi*. Zagreb: Školska knjiga.
- Grdešić, Maša. 2009. „Jurić Zagorka Marija“. *Hrvatska književna enciklopedija: 2. knjiga, G1 – Ma*, gl. ur. Velimir Visković. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, str. 232-234.
- Hill, Douglas. 1998. *Knjiga svijeta: Vještice i čarobnjaci*. Zagreb: Knjiga trgovina.
- Jurić Zagorka, Marija. 1979. *Grička vještica; (II) Kontesa Nera*. Zagreb: Stvarnost.
- Kovačić, Ante. 2004. *U registraturi*. Zagreb: Večernji list.
- Kovačić, Ante. 2005. *U registraturi*. Zagreb: Školska knjiga.
- Lukić, Jasmina. 2009. „Ugrešić Dubravka“. *Hrvatska književna enciklopedija: 4. knjiga, S-Ž*, gl. ur. Velimir Visković. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 352-353.
- Nemec, Krešimir. 1998. *Povijest hrvatskog romana: od 1900. do 1945. godine*. Zagreb: Znanje
- Nemec, Krešimir. 2009. „Kovačić Ante“. *Hrvatska književna enciklopedija: 2. knjiga, G1 – Ma*, gl. ur. Velimir Visković. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, str. 382-384.
- Šicel, Miroslav. 2005. *Povijest hrvatske književnosti: Knj. 2: Realizam*. Zagreb: Naklada Ljevak.
- Škvorc, Boris; Kotrljan, Josipa. 2021. „Upisivanje ženskosti u popularnu/fantastičnu/političku teksturu gledišta – o prozi Dubravke Ugrešić“. *Zbornik radova Filozofskog fakulteta u Splitu*, god. 2, br. 2-3, str. 65-84. URL: <https://hrcak.srce.hr/136160> (Pristupljeno: 2022-08-18)
- Ugrešić, Dubravka. 2008. *Baba Jaga je snijela Jaje*. Zagreb: Vuković & Runjić.

- Vrbančić, Jelena. 2021. *Marija Jurić Zagorka: Između popularnoga i pučkoga: Diplomski rad*. Dabar. URL: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:127898> (Pristupljeno: 2022-08-16)
- Vrkić, Jozo. 1995. *Vražja družba: hrvatske predaje o vilama, vješticama, vrazima i drugim nadnaravnim bićima*. Zagreb: Glagol.
- Vukelić, Deniver. 2021. *Magija na hrvatskome povijesnom prostoru*. Zagreb: Školska knjiga.
- Wilkinson, Philip. 2012. *Mitovi i legende: slikovni vodič kroz njihovo podrijetlo i značenje*. Zagreb: Profil.

10. SAŽETAK I KLJUČNE RIJEČI

U hrvatskom narodu postoje brojni mitovi i legende o nadnaravnim bićima i njihovim moćima. Neka su od takvih bića, koja su dosta popularna i danas, vještice, odnosno vračare. Hrvatski prostori bogati su usmenim predajama o njima, stoga nije ni čudo da su se zadržale i do današnjih dana. Njihov poseban izgled, razne čarolije kojima se bave, prevrtljiv i lukav karakter, nepristupačno i mračno mjesto obitavanja, sve su to osobine koje su privukle i književnike da ih uvrste u svoja djela. Ante Kovačić u svojem romanu *U registraturi* spominje vračaru babu Hudu koja spašava život Lauri, Marija Jurić Zagorka u *Kontesi Neri* piše o sestrama babi Urši i babi Jani koje zajedno pripremaju čarobne napitke, dok se roman *Baba Jaga je snijela jaje* Dubravke Ugrešić temelji na slavenskom mitu o babi Jagi. U ovom će se radu analizirati fizički izgled, funkcija i utjecaj likova vračara na okolinu, likove i samu radnju djela u kojima se nalaze.

Ključne riječi: vještice, vračare, Ante Kovačić, *U registraturi*, Marija Jurić Zagorka, *Kontesa Nera*, Dubravka Ugrešić, *Baba Jaga je snijela jaje*

11. NASLOV I KLJUČNE RIJEČI NA ENGLESKOM JEZIKU

The Character of Sorceress in Selected Novels by Ante Kovačić, Marija Jurić Zagorka and Dubravka Ugrešić

Key words: witches, sorceress, Ante Kovačić, *U registraturi (In the Registrar's Office)*, Marija Jurić Zagorka, *Kontesa Nera (Countess Nera)*, Dubravka Ugrešić, *Baba Jaga je snijela jaje) Baba Yaga Laid an Egg*